

TYÖVÄEN SIVISTYSTYÖTÄ NUORESSA VIRON TASAVALLASSA

Tero Tuomisto

VTM, kotiseutuneuvos, Helsinki

Kun Työväen Sivistysliitto täytti kymmenen vuotta syyskuun ensimmäisenä 1929, se vastaanotti monien onnentoivotusten ohella onnittelusähkeen myös Suomenlahden eteläpuolelta, Virosta. Toverillisin terveisin siinä kiitettiin liittoa esimerkiksi työväenluokan sivistystyössä. Hieman kulmikkaalla suomella laaditun sähkeen lähettäjäksi mainittiin Viron työväen sivistysliiton komitea, ja henkilönimenä oli Jaan Rummo, ilmeisesti puheenjohtaja. TSL kiitti seuraavana päivänä omalla sähköllään onnitteluista ja toivotti menestystä Virossa tapahtuvalle työlle.¹

Menestyksen toivotukset olivat sinänsä tarpeen, mutta ne olivat hieman ennenaikaisia. Virossa oli syksyyn 1929 mennessä kertynyt ulkoisia edellytyksiä työväen sivistystyölle. Työväenliikkeessä oltiin kuitenkin vielä suunnitelmien tasolla. Käytännössä työväen näytämötoiminta oli ensi alkuun havainnollisin esimerkki virolaiselle työväelle suunnatusta sivistystyöstä.²

Viro julistautui itsenäiseksi helmikuussa 1918. Monivaiheisen vapaussodan jälkeen rauhalliset olot koittivat vasta kahden vuoden kuluttua. Tasavallan ensi vuosina siirtyi puoluekannatuksen painopiste sisäpolitiikassa lyhyesti ilmaisten vasemmalta oikealle. Poliittinen työväenliike toimi hieman yli miljoonan asukkaan maassa kolmessa ryhmässä: sosialidemokraatit, vasemmistososialistit ja kommunistit. Ensin mainitut yhdistyivät

vuonna 1925 sosialistiseksi työväenpuolueeksi. Kommunistinen puolue lakkautettiin vallankaappausyrityksensä yhteydessä vuonna 1924. Samalla heikkeni ammattiyhdistysliike. Esimerkiksi vuonna 1932 oli *riigikogun* eli parlamentin suurin ryhmä oikeistolainen yhdistynyt talonpoikaispuolue (42 edustajaa). Toiseksi suurin oli kansallinen keskustapuolue (23), seuraavana työväenpuolue (22) ja pienimpänä kommunistien jälkeläinen, työläisten puolue (5). Kansallisilla vähemmistöillä oli lisäksi muutamia paikkoja (8).³

Aikomuksesta ja edellytyksistä huolimatta sivistysjärjestön liikkeelle lähtö viivästyi. Työväenliike oli sisäisesti eripurainen, ammatillinen toiminta heikkoa, eikä työväen sivistystyön merkitystä tai tarpeellisuutta laajemmin käsitetty. Vironkielinen realistinen kirjallisuus oli tehnyt läpimurtonsa jo 1800-luvun lopulla. Samoin oli maineikkailla laulujuhilla pitkä perinne kulttuurielämässä. Paljon luotettiin siihen, että koulujen ohella porvarilliset sivistyslaitokset, *rahvaylikoolit* eli työväenopistot huolehtisivat myös työläisten sivistystarpeista. Ne eivät kuitenkaan erityisemmin onnistuneet houkuttelemaan työväkeä opintoihinsa.

Tallinnaan vuonna 1925 perustettu Työväen teatteri (Töölisteater) muodostui askeleeksi eteenpäin. Sen ohjelmistossa oli työväenhenkisiä näytelmiä, ja lisäksi se ryhtyi järjestämään sunnuntaiamun esitystensä yhteyteen ohjelmallisia puhetilaisuuksia. Toisena asian edistä-

1 TSL:n toimikunnan pöytäkirja liitteinen 7.9.1929, TSL kansio CB 5, Työväen Arkisto (TA), Helsinki.

2 Nigol Andresen, ”Työväen sivistystyötä Eestissä,” *Työläisopiskelija*, 6/1929.

3 Viron itsenäisyyden alkuvaiheista: Seppo Zetterberg, *Uusi Viron historia*. (Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2017), 215, 219–225.

jänä oli sosialidemokraattien nuorisoliitto, joka harrasti sivistyksellisiä kysymyksiä. Sen pariin syntyivät myös ensimmäiset opintokerhot, joissa opiskeltiin lähinnä sosialismin historiaa ja kaunokirjallisuutta.⁴

Yhtenä tietojen välittäjänä ja kannustajana toimi TSL:n opintosihteri Arvi Hautamäki. Hän vieraili kevättalvella 1929 työläisnuorisoliiton edustajana virolaisten nuorsosialistien kongressissa. Neljän päivän matkallaan hän ehti hieman tutustua veljeskansan kansansivistystoimintaan ja kuulla ajatuksia oman työväen sivistysjärjestön aikaansaamisesta. Virossa toimi tuolloin vain yksi vapaan kansansivistystyön järjestö, vuonna 1925 aloittanut *Eesti haridusliit* (”Viron koulutusliitto”), johon kuului noin 350 paikallista sivistysseuraa. Liitto välitti ja järjesti kurseja, luentoja ja puheita, edisti kirjastoasiasia ja seuranäyttämötoimintaa. Opintokerhojakin oli.

Lauluharrastus oli maassa vilkasta, ja laulajilla oli oma liittonsa. Siihen kuuluivat myös harvat työväen laulukoorit. Kansanopistoliike oli vasta alullaan. Työväenopistoja oli puolisenkymmentä. Matkaraportissaan Hautamäki kertoi, että erityisesti ammattiyhdistysväen parissa oli virinnyt ajatuksia saada alulle työväen sivistysjärjestö. Yksi puuhamiehistä oli Jaan Rummo, Tallinnan *rahvaylikoolin* apulaisjohtaja, joka oli vierailut Suomessa syksyllä 1928. Matkalla hän oli innostunut TSL:n toiminnasta.⁵

Ratkaisevana tekijänä oli uuden ammatillisen keskusjärjestön perustaminen. Se päätti kokouksessaan keväällä 1929, että ”sivistystyön edistämiseksi ja järjestämiseksi työväestön keskuudessa olisi pian perustettava toisten pohjoismaiden esimerkin mukaan työväen sivistysliitto”. Tämä päätös toteutui komitean

valmistelun jälkeen kahta vuotta myöhemmin, ja *Eesti tööliste haridusliit* (”työläisten koulutusliitto”) sai alkunsa.

Perustavina jäsenenä olivat noin 6 000 jäsenen suuruinen ammatillinen keskusjärjestö ja työväen urheiluliitto, jossa oli noin 1 600 jäsentä, sekä Tallinnan Työväen teatteri. Varsinainen toiminta saatiin alulle vuonna 1932. Ensimmäisiksi tehtäviksi otettiin luennot ja opintosuunnitelmien laatiminen, opinto-ohjaajien kouluttaminen ja kirjastojen käyttöön tutustuttaminen. Työ alkoi aivan alusta, sillä esimerkiksi opintokerhomuotoa ei laajemmin tunnettu. Käytännön työmenetelmistä ja suunnitelmien laatimisesta saatiin mallia etenkin Suomesta. Alkuvaiheessa saatiin aikaan 27 opintokerhoa, joiden aiheina olivat sosialismin historia (11), ammattiyhdistysliike (9), uuden ajan historia (4) sekä Marxin taloustiede (3).

Sopivista kokoontumistiloista oli puutetta. Työväentaloja ei ollut, ja kerholaisten piti kokoontua lähinnä kodeissa. Työväenkirjallisuutta ei ollut vielä paljoakaan. Oppikirjojen hankintakin aiheutti monelle vaikeuksia, sillä palkkataso oli yleisesti verraten matala. Alkuvaiheen tavoitteisiin kuuluivat myös esitelmät radiossa ja filmikeskuksen perustaminen – kumpikaan ei ilmeisesti toteutunut. Maan radiotoiminta oli Suomeen verrattuna pitkään vaatimatonta. Virossa toimineella yksityisellä radiolla (Raadio Ringhääling) oli kuulijoita aluksi vain maan pohjoisosissa, ja luvan lunnastaneita oli noin 900.⁶

Vaikka toimihenkilöitä ja kokeneita opastajia puuttuikin, kyettiin luentotoimintaa järjestämään, ja se sai myönteisen vastaanoton. Luennot olivat kaikille avoimia, mutta ne suunnattiin erityisesti ammattiyhdistysten

4 Alkuvaiheiden kuvaus pohjautuu lainauksineen pääosin artikkeliin Johanna Weeberman, ”Eestin työväen sivistystyöstä,” *Työläisopiskelija*, 6/1933. Kun vuonna 1991 perustettiin Avatud Hariduse Liit, AHL (”avoin koulutusliitto”), taustana viitattiin Pohjolan työväen sivistysjärjestöjen vaikutukseen ja esimerkkiin, ei tähän varhaiseen toimintaan. Esim. Peeter Vihalemm & Eda Seelman (toim.), *AHL Avatud Hariduse Liit* (Tartu: Avatud Hariduse Liit, 1996), 3.

5 A. H:ki [Arvi Hautamäki], ”Terveisiä Eestistä,” *Työläisopiskelija*, 4/1929.

6 Zetterberg, *Uusi Viron*, 253.

luottamusmiehillä sekä teollisuusneuvostojen jäsenille. Niillä käsiteltiin lähinnä käytännöllisiä ja päivänpolttavia aiheita kuten sosiaalivakuutusta, työväensuojelua, fasismia ja kansanvaltaa, yhdistystietoa sekä palkkoja. Ensimmäisen toimintavuoden kuulijoiden määräksi arvioitiin runsaat 300 henkilöä.

Talouden osalta uusi sivistysliitto oli pitkälti valtiollisen tuen varassa. Valtionavun ehtona oli, etteivät puolue ja nuorisoliitto saaneet kuulua jäsenenä sivistysliittoon. Jäsenmaksutulot jäivät siten varsin vähäisiksi. Ensimmäinen vuosi oli ututteraa toimintaa kokemuksia hankkien ja tulevaan valmistautuen.⁷

Ensimmäiset opinto-ohjaajakurssit järjestettiin Tallinnassa lokakuussa 1933 viikonlopun mittaisena tilaisuutena. Osallistujia oli 45, joista 15 oli pääkaupungin ulkopuolelta. Kursikuvan perusteella valtaosa oli miehiä. Arvi Hautamäki oli yhtenä luennoitsijana, muina olivat Johanna Weeberman ja liiton sihteeri Nigol Andresen. Mallikerho näytti havainnollisesti esimerkkikokouksen kulun kurssilaisille.⁸

Toiminta alkoi lupaavasti. Kursseja, luentoja ja opintopäiviä järjestettiin pääasiassa ammatillisten järjestöjen parissa, suuremmissa kaupungeissa ja asutuskeskuksissa. TSL:n *Työläisopiskelijan* saamien tietojen mukaan liiton opintokerhoto oli laajimmillaan talvella 1933–1934, jolloin sillä oli toiminnassa yli 50 kerhoa. Liitto avasi laajempia yhteyksiä Pohjolaan ainakin siten, että yksi edustaja, Neeme Ruus, osallistui heinäkuussa 1935 pidetylle yhteispohjoismaiselle opintoviikolle Työväen Akatemiassa.

Vaikeudet alkoivat Viron yhteiskunnallisten olojen muuttuessa keväästä 1934 alkaen. Vapaussoturien eli vapsien (vapsid) valtakimyksistä seurasi ensin maan siirtyminen poikkeustilaan ja sen jälkeen vähitellen vahvistuneeseen autoritääriiseen oikeistohallintoon.

Sananvapautta rajoitettiin, *riigikogu* hajotettiin, puoluetoiminta kiellettiin ja ammattiyhdistykset siirrettiin valtion valvontaan.⁹

Aluksi viranomaiset kielsivät yleisesti poliittiset ja yhteiskunnalliset aiheet sekä päivänkysymykset sivistysjärjestön pitämien tilaisuuksien keskusteluteemoina. Opintokerhojen tuli pyytää toimintalupa paikalliselta poliisipäälliköltä, minkä lisäksi poliisi seurasi usein niiden kokouksia. Rajoitukset vaikuttivat, ja toiminta alkoi heikentyä. Syksyllä 1934 oli jäljellä vain muutamia kerhoja.

Tilanne kärjistyi syksyllä 1937, kun suunnitelluille opinto-ohjaajakursseille ei saatu lupaa. Seuraavaksi estettiin Tallinnaan kaavailut ammattiyhdistysväen kurssit. Perusteluna oli, että luennoitsijoiden joukossa oli sosialidemokraatteja ja myös marxilaisia, vasemmistolaisia sosialisteja.

Lopulta Eesti tööliste haridusliit lakkautettiin sisäasiainministerin määräyksellä 27. loka-kuuta 1937. Perusteluissa viitattiin muun muassa siihen, että liiton toiminta oli aiheuttanut ”kotirauhaa häiritseviä ristiriitoja yhteiskunnallisten väestöryhmitysten kesken”. Lisänä vaikutti sekin, että maassa jo oli yleinen sivistysjärjestö, toista ei viranomaisten mukaan tarvittu. Epävirallisesti kuultiin syytös siitä, että liitto olisi harjoittanut poliittista propagandaa. Senkin virolaiset sivistystyöntekijät kiistivät tilanteesta kysyneille TSL:n edustajille.¹⁰

Syksyllä 1939 Viro myöntyi antamaan alueeltaan tukikohtia Neuvostoliitolle. Kesäkuussa 1940 neuvostojoukot miehittivät koko maan, ja nukkehallituksen johdolla Virosta tuli osa Neuvostoliittoa. Kesällä 1941 alkanen saksalaismiehityksen jälkeen neuvostohallinto palasi valtaan alkusyksyllä 1944. Mahdollisuudet vapaalle kansansivistystyölle avautuivat vasta Viron uuden itsenäistymisen myötä 1990-luvun alussa.

7 Weeberman, ”Eestin työväen.”

8 [Arvi Hautamäki?], ”Eestin työväen ensimmäiset opinto-ohjaajakurssit,” *Työläisopiskelija*, 8/1933.

9 Ks. laajemmin Zetterberg, *Uusi Viron*, 232–238.

10 [Arvi Hautamäki? Pekka Railo?], ”Eestin työväen sivistysliiton lakkauttaminen,” *Työläisopiskelija*, 8/1937, myös lainaus.